

Provincie Noord-Brabant

College van Gedeputeerde Staten
T.a.v. mevrouw I. Cortenbach,
programmamanager Milieu en Energie
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch

In afschrift aan: Leden van Provinciale Staten
Afdeling Kennis en Onderzoek

DATUM:	KENMERK:	ONDERWERP:
24 september 2020	2020.09.24/SW	Advies NRD Regionaal Programma Water en Bodem 2022-2027

Geacht college,

De Provinciale Raad voor de Leefomgeving (PRL) heeft een toegewezen taak in het adviseren over MER-projecten in de provincie Noord-Brabant. In dat verband zijn we gevraagd (uw verzoek van 17 juni 2020) te adviseren over de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor het plan-milieueffectrapport voor het Regionaal Programma Water en Bodem 2022-2027.

De PRL adviseert:

- ▶ omdat dit RWP in provincie Noord-Brabant grote consequenties heeft voor de leefomgeving: ruimtelijk, milieukundig en sociaal;
- ▶ met een integrale blik en afweging door kennis en netwerken van de verschillende domeinen van BrabantAdvies te betrekken;
- ▶ op hoofdlijnen vanuit een Brabantse scope. Zij kijkt hierbij breder dan alleen naar milieueffecten.

We concentreren ons in dit advies op een aantal hoofdpunten. We realiseren ons dat die verder reiken dan de strikte scope van het MER.

Het Regionaal Programma Water en Bodem (RWP) moet de komende jaren zorgen voor veilig, schoon en voldoende water en een vitale bodem. Dit bij een steeds intensiever gebruik. Onderdeel hiervan is het klimaatrobuust maken van het water- en bodemsysteem. Met het RWP geeft de provincie Noord-Brabant invulling aan de kaders uit het bestuursakkoord 'Samen, Slagvaardig en Slim', de Visie klimaatadaptatie en de uitwerking van de bestuursopdracht 'stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'. Om te komen tot een besluit over het RWP wordt een milieueffectrapport (MER) opgesteld.

1. NOODZAAK VOOR TRENDBREUK

We hebben waardering voor de analyse in de NRD. Een analyse die de integraliteit en complexiteit van het water- en bodemsysteem duidelijk maakt en een aantal lange- en kortetermijnvraagstukken schetst die door klimaatverandering nog urgenter worden. Hiervoor is een 'trendbreuk' (p. 7) en 'nieuwe systematiek nodig' (p. 9). Dat betekent een omslag in ons denken van water als risicofactor in verband met overstromingen (dus snel afvoeren water) naar water als kostbare grondstof voor leven (dus lang vasthouden in verband met

toenemende droogte). Daarnaast staat er: *'Uit diverse evaluaties komt naar voren dat de huidige inspanningen absoluut onvoldoende zijn om verdere intensivering van het water- en bodemgebruik en de verandering van klimaat aan te kunnen. We zullen er een schep bovenop moeten doen.'* (p. 7). Het moet dus anders en er moet méér gebeuren om werk te maken van een drainerend watersysteem naar klimaatrobuust en toekomstbestendig watersysteem.¹ Dit is een beweging met grote ruimtelijke en maatschappelijke gevolgen, maar het biedt ook kansen voor natuur, nieuwe vormen van landbouw en recreatieve ontwikkelingen.

De urgentie voor de trendbreuk is deze zomer opnieuw manifest geworden.² Op verschillende locaties ontstonden noodsituaties vanwege de effecten van de droogte. Bovendien lijkt klimaatverandering sneller te gaan dan tot op heden voorzien.

2. ONTWIKKEL ALTERNATIEVEN VOOR TRENDBREUK

In de NRD zijn relevante thema's op een rij gezet: grondwater, beschikbaarheid, kwaliteit, overlast en veiligheid van water, naast vitale bodem. Ook is een overzicht opgenomen van maatregelen die de overheid kan nemen en zijn vijf principes onderscheiden om te komen tot een klimaatbestendig en waterrobuust systeem.³

Als we de NRD lezen, lijkt het er op dat de aanpak van het water- en bodemvraagstuk voortgezet wordt met bestaande instrumenten - veelal technisch en sectoraal van aard - en met bestaande werkwijzen met *'veel partijen aan zet'* zoals figuur 3.1 in de NRD laat zien (p. 13).

Juist gezien de urgentie van het water- en bodemvraagstuk bevelen wij aan om gericht te kijken naar alternatieven voor een trendbreuk. Hoe kan die eruitzien en wat is daarvoor nodig?

Hiervoor willen wij de volgende hoofdpunten meegeven.

a) **Verbind water en bodem met landbouw en klimaat**

Veranderingen in landbouw en klimaat zijn in belangrijke mate bepalend voor de kwaliteit van water en bodem.⁴ Deze staan nu in de NRD als min of meer autonome ontwikkelingen. We bepleiten het zoveel mogelijk samen en integraal oppakken van deze vraagstukken. We realiseren ons daarbij dat dit samen optrekken complex kan zijn. Niet alles kan tegelijk en

1 Illustratief voor een noodzakelijke trendbreuk is de eerder in Brabant afgesproken aanpak van verdroogde natuur. In 2015 zou deze via een structuur van natte natuurparels duurzaam zijn opgelost. Het is nu 2020 en er rest nog steeds een stevige opgave. Ook het verwezenlijken van de doelen van het verbeteren van de waterkwaliteit volgens de Kader Richtlijn Water (KRW) loopt achter met risico op Europese boetes. Dus ook vanwege deze kosten is investeren t.b.v. trendbreuk gewenst.

2 Zie o.a. artikel 'Vooruit naar een robuuster watersysteem' in Brabants Dagblad van 01 09 2020.

3 Principe 1: Balans in het watersysteem: niet meer (grond)water onttrekken dan er wordt aangevuld. Principe 2: Het regenwater wordt niet afgevoerd, maar wordt vastgehouden in de bodem en infiltreert naar het grondwater. Principe 3: Houd zoveel mogelijk water vast in hoger gelegen gebieden en accepteer dat lager gelegen gebieden en kwelgebieden structureel natter zijn. Principe 4: Het systeem biedt de ruimte om extremen (piekbuien, droogte) op te vangen, waardoor de geleden schade maatschappelijk acceptabel blijft. Principe 5: De water- en bodemkwaliteit op orde brengen en optimaal benutten: geen hoogwaardig water voor laagwaardig gebruik.

4 Bij onze advisering bij verschillende natuurherstelprojecten hebben we de verbinding met het grotere geheel bepleit: zie adviezen ontwerp [PIP Kempenland-West](#), ontwerp [PIP Ulvenhoutse Bos](#) en [herinrichting beekdal Tongelreep](#).

het tijdspad loopt mogelijk niet overal parallel. Hierdoor is het realiseren van de gewenste ontwikkelingen moeilijk en soms ontbreekt het juiste sturingsinstrument. Alertheid is geboden. Bijvoorbeeld wanneer een boer stopt, en op de vrijkomende grond wordt vervolgens in plaats van gras een ander gewas geteeld, dan bestaat het risico dat de bodemkwaliteit eerder af- dan toeneemt. Dat is al op verschillende plekken in de beekdalen gebeurd. Dit heeft mede te maken met het feit dat alleen de rechten worden gekocht en niet de bedrijven en gronden (of andersom). Vaak wordt dit gebracht als een gegeven. Het vraagt echter sturing op gewenst grondgebruik en bedrijvigheid. Van belang is een focus op het vasthouden van water. Want er valt gemiddeld voldoende neerslag. Dat vasthouden kan op verschillende manieren zoals minder maaien van oevers en aanleggen van nevengeulen. Ook boerenbedrijven kunnen water langer vasthouden en zuiniger benutten op hun percelen. In bepaalde situaties (bij extreme droogte en risico op effecten van verdroging) kunnen ingrijpende maatregelen nodig zijn, zoals het (tijdelijk) instellen van onttrekkingsverbod van oppervlaktewater voor bepaalde gewassen. Hierbij kun je naast een gebiedsgerichte aanpak ook uitkomen op nieuwe extensievere vormen van (agrarisch) landgebruik.⁵

b) Verken functie volgt bodemkwaliteit

Wanneer we het hebben over een trendbreuk, betekent het dat we ook werk maken van het principe dat functie volgt op bodemkwaliteit en waterbeschikbaarheid.⁶ Dit sluit aan op de in de NRD genoemde vijf principes. Belangrijke vraag is dan wat het voorop stellen van de vitaliteit van de bodem en de beschikbaarheid van water voor het grondgebruik in Noord-Brabant betekent.⁷ Zowel voor het buitengebied alsook voor het stedelijk gebied, de industrie en de infrastructuur.

c) Betrek inwoner

Bij een trendbreuk hoort dat er meer aandacht nodig is voor de Brabantse inwoners, niet alleen op het platteland, maar ook in de steden. Het is essentieel om hen actief te betrekken bij het anders en beter inrichten van hun eigen omgeving, van hun huizen en tuinen.⁸ Denk hierbij aan de ambitie om tegels in tuinen te vervangen door groen via initiatieven als 'steenbreek' en het terugbrengen van waterlopen in het stedelijk gebied zoals de Roode Vaart in Zevenbergen.⁹ Hierbij is een rol van de overheid van belang. Het mede-eigenaarschap van de inwoner kan daarbij in samenwerking met maatschappelijke netwerken zoals die van Brabants Landschap, IVN en natuur- en milieugroepen gestalte krijgen. Langs deze weg is ook bewustwording over de waarde van water en watergebruik en -bespa-

5 Zoals natuurinclusieve landbouw zie ook <https://www.commonland.com>

6 Zie ook advies van RLI (Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur) 'De bodem bereikt' (juni 2020).

7 In dit verband bepleit de RLI in zijn advies 'De bodem bereikt' o.a. een landelijk systeem op te zetten voor het beoordelen van bodemkwaliteit en te bepalen waar welke gewassen geschikt zijn en waar functies als waterwinning en bos- of landbouw en koolstofopslag kunnen worden gecombineerd. <https://www.rli.nl/publicaties/2020/advies/de-bodem-bereikt>

8 De Balans van de Leefomgeving september 2020 geeft aan dat de burger nog te weinig in beeld is. Het lukt de overheid nog te weinig om burgers te betrekken bij het beleid en hen te motiveren hieraan een bijdrage te leveren in de vorm van duurzaam gedrag.

9 Zie <https://steenbreek.nl/> en zie <https://www.zwdelta.nl/projecten/roode-vaart-zevenbergen>

ring mogelijk.¹⁰ Recent zagen we bij de hittegolf een appél om tuinen niet te beregenen en minder lang te douchen.¹¹ De ervaring is dat waterbesparing niet zomaar vanzelf bij inwoners (en bedrijven) aanslaat. Om daar verder in te komen is heldere communicatie nodig. Nog een stap verder, en ook sturender, is het instrument van beprijzing van water. Daarvoor is uiteraard de landelijke overheid bepalend.

d) Zet in op doelgerichte governance

Bij een trendbreuk gaat het om meer dan een 'overheid die alleen randvoorwaarden kan aangeven' (p.8). Dat is te vrijblijvend. Dat hebben we ook duidelijk gemaakt bij bovenstaande punten.

Gezien de urgentie bevelen wij aan ook de governance te vernieuwen. Het brede bestuurlijke grondwateroverleg is een begin. Het heeft het gesprek op gang gebracht, de complexiteit van het water- en bodemvraagstuk duidelijk gemaakt en gezorgd voor gedeelde problematiek. Nu is de beweging nodig van een verantwoordelijkheid van verschillende stakeholders op onderdelen naar een goede samenhangende regie. Die kan bijvoorbeeld bij één partij of externe onafhankelijke regisseur worden gelegd die het onderwerp doelgericht bij de kraag pakt en met steun van alle relevante stakeholders meters gaat maken. Verschillende partijen (zoals Brabant Water en de natuur- en landschapsorganisaties) geven in dit verband de behoefte aan regie aan. Zij zien daarbij zeker een rol weggelegd voor de provincie. Ook de RLI is in zijn advies 'De bodem bereikt' duidelijk: de overheid moet een stevigere rol nemen voor de zorg voor bodemkwaliteit.¹²

e) Zorg voor monitoring en lerende aanpak

Het is nodig om de effecten van de verschillende alternatieven en interventies op het water- en bodemsysteem zorgvuldig en nauwgezet bij te houden. Pilots kunnen hierin zeer behulpzaam zijn: zoals maatregelen voor een robuust grond- en oppervlaktewatersysteem van de Chaamse beken en die van verschillende natuurherstelprojecten zoals Kempenland-West en de Tongelreep. Hierbij kan de samenhang van benodigde (veelal technische) maatregelen duidelijk worden alsook de ervaringen op het vlak van governance. Het gaat dan om vragen als: doen we de goede dingen en doen we ze goed, is duidelijk wie wat doet en hoe verloopt de samenwerking? Dit ook als basis voor een lerende aanpak, die verder strekt dan de pilots. Hierbij is het van belang ook de kennis te betrekken van multidisciplinaire onderzoeksprogramma's zoals Lumbricus.¹³

f) Werk (internationaal) samen

We onderstrepen het belang van samenwerking en afstemming met aangrenzende provincies in Nederland en internationaal met name met België en Duitsland. Dit omdat het drinkwater afkomstig is uit diepe lagen in België en Duitsland waar ook wateronttrekkingen

10 In het [advies medicijnresten uit water](#) wordt o.a. aanbevolen het maatschappelijk bewustzijn rond het gebruik van humane medicijnen en daarmee verbonden risico's van de toename van medicijnresten in water en bodem, te vergroten. Naast andere stakeholders ligt er hier ook een rol voor burgers.

11 In dit verband refereren we ook aan de bewustwordingscampagne van Brabant Water. Hier is er naast de huishoudens ook een rol voor bedrijven weggelegd.

12 De RLI adviseert dat de overheid als eerste er op moet toezien dat alle relevante actoren zich meer bewust worden van de urgentie van de zorg voor vitale bodems. <https://www.rli.nl/publicaties/2020/advies/de-bodem-bereikt>

13 Zie <https://www.programmalumbricus.nl>

gen (zoals voor de bruinkoolwinning in Duitsland) plaatsvinden. Daarnaast is internationale afstemming nodig vanwege de waterverbindingen in de stroomgebieden van Schelde en Maas. Het is evident dat hiervoor samenwerking met het rijk nodig is.

Wij wensen u succes met de uitwerking van het plan.
Graag zijn wij bereid hierbij mee te denken.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'P. van Geel', with a long horizontal stroke extending to the right.

Pieter van Geel

BrabantAdvies,
Voorzitter Provinciale Raad voor de Leefomgeving